

481.

10. Deardoff A.V. Determinants of bilateral trade: does gravity work in a neoclassical world / A.V. Deardoff. – The regionalization of world economy, Ed. by Frankel Jeffrey. Chicago (IL): Chicago University press, 1998.

11. Eaton J. Technology, geography, and trade / J. Eaton, S. Kortum // *Econometrica*. – 2002. – Vol. 70. № 2. – P. 1741–1779.

12. Evenett S.J. On theories explaining the success of the gravity equation / S.J. Evenett, W. Keller. – Working Paper, 6529. Cambridge (M.A.): National Bureau of Economic Research, 1998.

13. Helpman E. Trade Policy and Market Structure / E. Helpman and P.R. Krugman. – Cambridge. MIT Press, 1985.

14. Redding S. Economic geography and international inequality / S. Redding, A.J. Venables. – Discussion Paper 2568. L.: Center for Economic Policy Research, 2000.

15. O'Driscoll Jr. Explaining the Factors of the Index of Economic Freedom. / O'Driscoll Jr., P.Gerald, E.J. Feulner and M.A.O'Grady. – Heritage Foundation, 2002

16. Ратникова Т. А. Введение в эконометрический анализ панельных данных. Лекционные и методические материалы / Т. А. Ратникова // *Экономический журнал ВШЭ*. – 2006. – №2. – С. 267–315.

Надійшла 05.03.2011

УДК 330.342.146:338.124.4

В. О. СОЛОДКИЙ

Національний університет водного господарства та природокористування

РИНКОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОСТУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто проблеми циклічності розвитку ринкової економіки. Наведено аналіз окремих показників функціонування економіки України в умовах кризових явищ. Представлено шляхи ринкового стимулювання розвитку економіки держави.

In the article the problems of cyclic character of development of market economy are considered. An analysis of some indexes of functioning of economy of Ukraine in the conditions of the crisis phenomena is presented. The ways of market stimulation of economic development of the state are given.

Ключові слова: ринкова економіка, економічні цикли, криза, державне регулювання, зростання, механізм мотивації.

В сучасних умовах, розвиток суспільства значною мірою орієнтується на зростання рівня добробуту громадян, що можливо лише за умов ефективного функціонування господарського механізму держави. Початок формування в Україні ринкової системи саме і був зумовлений необхідністю її розвитку з огляду впливу на економіку цілого спектру як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Основними з них були неможливість функціонування на старих засадах та необхідність модернізації з можливістю інтеграції в глобалізовану світову економічну спільноту.

Зазначимо, що ринкова модель економічної системи передбачає функціонування економічних законів, з-поміж яких головними є закон формування кон'юнктури ринку згідно з наявним попитом і пропозицією наявних на ринку товарів, а також закон вільної конкуренції. У свою чергу, економічна конкуренція може визначатися як змагання між суб'єктами господарювання для отримання переваг над іншими учасниками ринку, внаслідок чого споживачі мають можливість економічного вибору, а окремий суб'єкт господарювання суттєвим чином не впливає на обіг товарів та послуг в економіці. Саме реалізація ефективної взаємодії зазначених аспектів роботи ринку, через забезпечення свободи економічної діяльності та якісне регулювання, і є основною проблемою формування дієвої ринкової системи країни.

Визначену тематику досліджують багато провідних науковців нашої держави. Важливими для подальшого поступу в розробці проблематики є праці таких вчених, як Гальчинський А. «Вилікувати економіку можна тільки на ліберальних засадах», Воробйова О. «Оцінка рівня кредитно-інвестиційного потенціалу банків України», Балашов А. «Сутність та механізми становлення системи управління сталим розвитком на муніципальному рівні», Рябініна Л. «Соціальний аспект цінності сучасних грошей», Кавун О. «Світова роздрібна торгівля продовольчими товарами: сучасні тенденції розвитку і прогнозовані зміни», Стефанович Є. «Інвестиційна діяльність як економічне явище», Бантон В. «Природа та особливості економічної нестабільності в Україні» і т.д. У зазначених та багатьох інших працях проводяться ґрунтовні багатоаспектні дослідження розвитку сучасної економічної системи. Водночас, вивчення зазначеного напрямку потребує продовження.

У представленій роботі автором виокремлено окремі аспекти розвитку ринкової системи, які вирішальним чином впливають на формування ефективної економіки.

Цілями статті є вивчення основних складових циклічного функціонування економічної системи,

стану економічних показників у період рецесії та формування підходів і шляхів до подолання кризових явищ.

Тривалий економічний ріст, як правило, нерівномірний, а чергується з періодами економічних спадів. Чергування підйомів і зростань рівнів економічної активності формує економічний цикл, який включає варіювання трьох основних показників: зайнятості, обсягів продукції, яка виготовляється, та зміну цін. Циклічність як закономірність розвитку економіки є багатоплановою. За тривалістю розрізняють малі цикли (від трьох до чотирьох років); середні (від семи до одинадцяти); великі цикли (сорок-шістдесят років). Цикли також диференціюються за матеріальною основою розвитку та способом впливу на економічні процеси. Цикли можуть накладатися, що ускладнює їх виокремлення.

Матеріальною основою довгострокових економічних циклів є оновлення способу виробництва, яке відбувається як революційно внаслідок якісних змін у процесі матеріального втілення новітніх досягнень науково-технічного розвитку, так і еволюційно через покращання і удосконалення існуючих технологій. Як правило, ці шляхи взаємно доповнюють один одного, причому шлях еволюційного розвитку забезпечує використання потенціалу існуючих технологій і підготовку умов до їх стрибкоподібного розвитку. Паралельно відбувається розвиток трудових ресурсів, що забезпечує ріст рівня продуктивності праці та ефективності економічної системи в цілому.

Як свідчить розвиток економічних систем, у структурі циклічності найпомітніше вирізняються середні цикли. Вони визначаються як базові, так як найвідчутніше впливають на економічні процеси та найближче перетинаються з малими циклами, матеріальною основою яких, у свою чергу, є процеси, що формуються у сфері грошових відносин. Малі цикли розділяються грошовими кризами, що мають особливу гостроту та інтенсивність.

Середні цикли включають не лише циклічність розвитку виробничої діяльності, а й розподілу, споживання та обміну. Це зумовлює багатоаспектність таких коливань, показниками яких виступають загальні обсяги виробництва, завантаження потужностей, доходи населення та рівень зайнятості, динаміка показників національного доходу, валового національного продукту та ін.

Основою середнього циклу є оновлення основних виробничих фондів, насамперед засобів праці. Таким чином, в механізмі циклічності виробництво засобів виробництва виконує головну функцію, так як у результаті нестійкості економіки вони зазнають найбільшого впливу.

Розвиваючись системно, середні цикли включають чотири складових: 1) кризу; 2) депресію; 3) поживлення; 4) піднесення. Рух між фазами відбувається значною мірою автоматично – через механізм саморегулювання ринку, хоча у даному випадку корисним може виявитися ефективне ринкове регулювання.

Криза – фаза розвитку економічної системи, яка визначає параметри, а саме тривалість та характер циклу, є найбільш руйнівною за соціальними та економічними наслідками і характеризується відсутністю в економіці макроекономічної стабільності та балансу взаємодії інфраструктури; зниженням обсягу виробництва та, як правило, цін на товари і послуги; зменшенням зайнятості, зростанням незадіяних потужностей виробництва; скороченням реальних рівнів оплати праці та якості життя населення, зменшенням прибутків підприємств; падінням попиту та обсягів гуртової і роздрібною торгівлі; руйнацією грошово-кредитних відносин; збільшенням кількості неплатежів; різким зростанням відсотків за кредитами; високою інфляцією; сповільненням процесів інвестування; зниженням вартості цінних паперів; банкрутствами підприємств; ростом соціальної напруги в суспільстві і т.д.

Фінансова та економічна криза в Україні увійшла в активну фазу в осінні місяці 2008 року, коли відбулося зниження ряду економічних показників, а провідні комерційні банки держави почали зазнавати суттєвих фінансових проблем. Ціни на нерухомість зменшилися на 25%, було призупинено близько 80 % будівельних проектів. За даними Міжнародних фінансових організацій, у 2009 році у порівнянні з попереднім, ВВП України у доларовому еквіваленті зменшився на 35,6% (відповідно 179,6 та 115,7 млрд дол.) [1]. За даними Державного комітету статистики, у третьому кварталі 2009 року відбулося двократне (до \$432 млн) пришвидшення відтоку прямих іноземних інвестицій [2].

Очевидно, що кризова складова є складною та суперечливою стадією економічного циклу. З нею пов'язують як безробіття, скорочення виробництва, банкрутства, зниження життєвого рівня, так і наступне економічне зростання, адже через прискорення відходу неефективних економічних систем вона стимулює оновлення виробництва та перебудову економіки. Криза продовжується до моменту початку відновлення економічної системи на її найнижчих рівнях, та відповідного переходу до стадії депресії, яка має такі прояви: сповільнюються інфляційні процеси; призупиняється падіння цін; спостерігається стабільність виробництва та зберігається значний відсоток безробітних, тобто кількість робочих місць не збільшується; відбувається повільний рух капіталу; інвестиційні процеси майже відсутні. У той же час, починають відновлюватися господарські зв'язки, процеси відновлення поширюються.

Основними проявами фази поживлення є: модернізація виробничих систем та відновлення інвестування; ріст попиту, виробництва та цін; зменшення кількості безробітних; зростання відсотків за кредитами. Розпочинається економічний ріст, зростають доходи громадян та прибутки підприємств. Відновлюється докризовий стан економічної системи. Економіка переходить на стадію піднесення, показники якого є вищими за параметри попереднього циклу.

Стадія піднесення визначається швидким оновленням, реконструкцією старих та будівництвом нових виробничих потужностей; повною зайнятістю, збільшенням обсягів виробництва, активним інвестуванням, розвитком банківської сфери, збільшенням прибутків, підвищенням рівня оплати праці та сукупного попиту. Швидкими темпами зростають ціни, виникає нестача робочої сили та сировинних ресурсів і т.д. Подібні процеси зумовлюють наростання структурних диспропорцій в економіці, яка зазнає «перегріву», накопичуються передумови майбутнього спаду та переходу до нового циклу.

Як правило, в результаті взаємодії різних чинників, в економічному циклі, на практиці, не завжди виділяють всі фази. Стадія кризи може поєднуватися з депресією, а стадія поживлення – з піднесенням, що призводить до фактичної двофазності економічного циклу. Для першої з яких характерне падіння, для іншої – зростання.

Ринкова система в сучасних умовах, для реалізації у тому числі і соціальних функцій, потребує державного регулювання. Вплив держави на економічні процеси може змінювати перебіг економічного циклу, коригуючи напрямки розвитку економічних процесів. Це стосується складності та частоти кризових явищ, тривалості стадій циклу та їх співвідношення.

Механізм державного регулювання, в першу чергу, спрямований на зменшення негативного впливу циклічності, тому він має антициклічний характер. Для впливу на економічні процеси застосовуються бюджетно-податкові та кредитно-грошові важелі. В умовах кризи заходи держави спрямовуються на забезпечення активного розвитку виробництва, а під час різкого зростання – на його можливе обмеження.

Державний вплив на механізм саморегулювання ринкової економіки, яка циклічно розвивається, реалізується через поєднання ринкового механізму функціонування економіки зі свідомим впливом на процес відтворення. У той же час, кризові явища в економіці України, насамперед, були спричинені недостатнім та несвоечасним врахуванням змінюваних умов виробництва, нереалізованими можливостями інтенсифікації, відсутністю змін у методах господарювання та повільним проведенням економічних трансформацій в цілому.

Україна інтегрується у світову економіку, тому значний вплив на внутрішньодержавні процеси мають зовнішні чинники. Спад, який відбувся, спричинив різку девальвацію гривні, порушив процес економічної стабільності, призвів до погіршення основних макроекономічних показників та суттєво вплинув на економічний розвиток в цілому.

З огляду на це, в Україні необхідно реалізувати ефективну бюджетну політику. У даному аспекті резервами є ефективна реалізація адміністративної реформи, спрощення системи управління та вже здійснюване шляхом прийняття нового Податкового кодексу реформування системи оподаткування. Реалізація таких кроків, яка супроводжуватиметься ефективною соціальною політикою, буде дієвим фактором подолання кризових явищ в економіці держави.

Водночас, аналіз основних тенденцій розвитку економіки України дає підстави для висновку, що динаміка макроекономічних зрушень не відповідає потенційним можливостям народногосподарського комплексу. Це свого часу призвело до зниження надходжень до бюджету, зменшення реальних доходів населення, підвищення відсоткових ставок, девальвації гривні тощо. Так, валовий зовнішній борг України станом на 2004 рік складав \$23 811 млн, на початок жовтня 2008 року – вже \$105 429 млн. Від'ємне сальдо зовнішнього торговельного балансу України в динаміці складало: в 2006 році – \$3 068 млн, у 2007 – \$8 152 млн, за перші три квартали 2008 року – \$10 071 млн.

Обсяги реалізованої промислової продукції у 2009 році зменшилися до 806550,6 млн грн. з 917035,5 млн грн. – у 2008. У січні-листопаді 2010 року цей показник складав 792899,1 млн грн. Інвестиції в основний капітал становили 233081 млн грн – у 2008 році, 151776,8 млн грн – у 2009 та 95163,3 млн грн – у січні-вересні 2010 року [3]. При цьому, індекси споживчих цін (до відповідного періоду попереднього року), за даними Державного комітету статистики України, у 2008-2010 роках склали відповідно 125,2%, 115,9% та 109,4% [4].

У жовтні 2008 року обсяги промислового виробництва скоротилися на 20% (по відношенню до жовтня 2007 року), а падіння виробництва в основній галузі експорту України – металургії – досягло 36 % (жовтень 2008 року у порівнянні з жовтнем 2007 року). У листопаді 2008 року обсяг виробництва у промисловості зменшився на 28,6% у порівнянні з листопадом 2007 року. Середня зарплата влітку 2009 року, в порівнянні з серединою 2008 року, в доларах США зменшилась з \$343 до менш ніж \$240, хоча в гривнях вона номінально зросла від 1735 грн до 1845 грн на місяць [5].

Зауважимо, що станом на листопад 2010 року, обсяги промислового виробництва зросли на 9,9% порівняно з відповідним місяцем попереднього року. Разом з цим намітилась тенденція до уповільнення динаміки приросту промислового виробництва, що пояснюється втратою статистичного ефекту низької бази порівняння. Найбільш значне зростання обсягів виробництва було у машинобудуванні (39,2% у річному обчисленні), а саме у виробництві транспортних засобів та устаткування (на 57,9%).

За 11 місяців 2010 року виробництво продукції сільського господарства скоротилось на 1,3% порівняно з відповідним періодом 2009 року за рахунок зниження обсягів виробництва у рослинництві на 4,1%. Динаміка сільськогосподарського виробництва, у зв'язку із сезонністю виробництва, залежала від розвитку тваринництва, де ситуація залишилась стабільною (обсяг виробництва продукції тваринництва зріс

на 3,1%). У той же час, у січні-листопаді прискорилося зростання обороту роздрібної торгівлі (на 6,8% до відповідного періоду 2009 року порівняно з 5,9% у січні-жовтні), що засвідчило подальше зростання споживчого попиту, який підтримувався зростанням реальної заробітної плати (у січні-листопаді темп росту склав 110,2%) та скороченням заборгованості по заробітній платі (до 1340,9 млрд грн – на 9,0% з початку року).

Фінансовий результат підприємств України від звичайної діяльності до оподаткування продовжував поліпшуватися. У січні-жовтні 2010 року він становив 44,6 млрд грн (у січні-жовтні 2009 року «мінус» 12,6 млрд. грн.). Покращання відбулось внаслідок збільшення прибутків прибуткових підприємств, які зросли порівняно з відповідним періодом попереднього року на 43,3%. Натомість збитки збиткових підприємств зменшились на 20,6%. У листопаді 2010 року відбулося зростання доходів Зведеного бюджету України порівняно з відповідним місяцем попереднього року – до 47,8% порівняно з 26,2% у жовтні. Доходи становили 38,4 млрд грн і збільшились порівняно з листопадом 2009 року на 12,4 млрд грн. Зростання надходжень відбулося як за рахунок податкових, так і неподаткових надходжень. Найбільший внесок у їх зростання здійснило збільшення власних надходжень бюджетних установ, податку на прибуток підприємств та ПДВ. Натомість відбулося зменшення надходжень від акцизних зборів (на 0,3 млрд грн, або на 11,9%) [6, с. 12–17].

З огляду на окреслену економічну ситуацію, в умовах формування позитивної динаміки окремих показників, інтенсифікація розвитку економіки держави потребує подальшого здійснення кроків стратегічного, тактичного і оперативного характеру. Дієвим підходом щодо подолання наслідків рецесії є формування мотиваційного механізму розвитку виробництва, головною метою якого має бути формування, на період виходу з кризи, рівних умов вигідності, при певному пріоритеті виробництва, різних сфер діяльності в економіці. Механізм мотивації повинен створювати умови для збільшення прибутку не за рахунок збільшення його норми, а в результаті зростання обсягів виробництва та реалізації товарів і послуг. Тобто для збільшення обсягу продажів, згідно із законом попиту, має бути створена мотиваційна система зниження цін.

Необхідним є формування сприятливого інвестиційного клімату та режиму пільг для вітчизняних та зарубіжних інвесторів, який би забезпечував надходження фінансових ресурсів безпосередньо у сферу виробництва. Фінансово-кредитна політика та регулювання виробничої діяльності повинні бути зорієнтовані на мінімізацію строків подолання кризових явищ за всіма напрямками. Для активізації накопичення власного капіталу підприємств, норма доходу, для запобігання її штучному завищенню, може розраховуватися не щодо собівартості товару, а щодо власного капіталу без врахування оборотних засобів, які, при наявності позитивної динаміки, мають відносно зменшуватися.

Також важливим є забезпечення зростання сукупного попиту на продукцію власних виробників. Для цього необхідно визначити пріоритети та напрямки розв'язання відповідних проблем. Це стосується, перш за все, перегляду методів регулювання сукупного попиту на основі монетаристських підходів. Регулювання, що орієнтується на зниження темпів зростання сукупного попиту, в період відновлення виробництва повинно бути значною мірою послаблене. Такі ж кроки держави мають реалізовуватися і в умовах низької монетизації ВВП, коли монетаристська концепція щодо жорсткого стримування збільшення грошової маси може бути економічно не виправданою.

При недостатньому рівні використання виробничих потужностей, нагальним стає забезпечення зростання купівельної спроможності населення. В умовах сьогодення такий підхід доцільно розглядати як інвестування національної економіки, що розпочинається із галузей виробництва товарів для споживання.

В економіці має бути знижена небезпека зростання інфляції витрат та інфляції попиту. Для недопущення першої з них, підвищення рівня оплати праці має реалізовуватися переважно неінфляційними способами, які забезпечують незмінність собівартості продукції. Запобігання активізації інфляції попиту, при збільшенні доходів споживчого сектора, буде визначатися дієвістю державного контролю росту цін з використанням економічних важелів. Таким чином, залежно від ринкової ситуації, повинна бути реалізована або повна лібералізація ціноутворення, або, якщо є така обґрунтована необхідність, здійснене ефективне ринкове регулювання.

Ще одним напрямком подолання кризових явищ ринкової економіки є розробка комплексу заходів щодо стимулювання зменшення кількості незайнятих в економіці. У даному випадку, головним показником ефективності внутрішньо- та зовнішньоекономічних кроків на всіх рівнях ринкової ієрархії є зростання кількості робочих місць.

Важливими є заходи щодо стимулювання росту експорту. З врахуванням складності та тривалості процесу виходу на ринки найбільш розвинених країн світу, доцільним у даному напрямку може стати широке представництво на ринках близького зарубіжжя. Тому необхідною є повна реалізація наявних тут можливостей ефективного співробітництва у науковій, інформаційній сферах, а також у виробничому кооперуванні.

В цілому, варто зазначити, що наведені заходи подолання кризових явищ ринкової економіки, включають лише окремі аспекти комплексу антикризових чинників, так як розв'язання існуючих проблем представляє складну та багатопланову систему. Разом з тим, реалізація наведених у роботі напрямів

ефективного ринкового стимулювання розвитку економіки може бути підґрунтям не лише подолання існуючих в економічній сфері проблемних явищ, а й, певною мірою, забезпечити попередження виникнення негативних економічних проявів в економіці держави у перспективі.

Література

1. Гальчинський А. Вилікувати економіку можна тільки на ліберальних засадах / А. Гальчинський, Ю. Сколотяний // Дзеркало Тижня. – 2010. – № 6 (786). – С. 108–111.
2. Панченко Ю. Україна терять инвесторов / Ю. Панченко // Комерсант Україна. – 2009. – №198, 16 листопада.
3. <http://www.bank.gov.ua/>.
4. <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. <http://ut.net.ua/>.
6. Бюлетень Національного банку України [Електронний ресурс] Листопад 2010. – Режим доступу : www.rada.gov.ua

Надійшла 05.03.2011

УДК 005.1 (075.8)+338.2 (075.8)

ВАН ХАЙЧАО

Востоchnoукраинский национальный университет им. Владимира Даля

СИСТЕМАТИЗАЦИЯ РАБОТ ВЭД КАК ОБЪЕКТОВ АДМИНИСТРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ

В статье проведена систематизация работ по административному управлению коммерческим комплексом ВЭД на основе анализа операций, процессов и действий, которые выполняются при осуществлении экспортно-импортных операций на машиностроительных предприятиях с учетом факторов, которые на них влияют и определяют их характеристики.

In the article systematization of works is conducted on an administrative management by the commercial complex of foreign economic activity on the basis of analysis of operations, processes and actions, that is executed during realization of export-import operations on machine-building enterprises taking into account factors that on them influence and determine their descriptions.

Ключевые слова: администрирование, административное управление, работы, коммерческий комплекс ВЭД, систематизация.

Постановка проблемы. Для организации административного управления, в первую очередь, необходимо определить те работы и процессы, которые являются объектом администрирования. Вопросы систематизации работ, связанных с ВЭД рассматриваются в специальной литературе с различных позиций. Проблема определения совокупности из общего списка работ возникает в том случае, когда решаются вопросы управления качеством работ и их стандартизации, при построении и организационном проектировании функциональной структуры управления предприятием, при разработке нормативно-правовой базы управления, при определении трудоемкости управленческих работ в рамках планирования затрат и их минимизации.

Анализ последних исследований и публикаций. Проблемы стандартизации работ, связанных с ВЭД, наиболее подробно освещены в таких работах, как [1, 2]. Эти работы посвящены управлению качеством, разработке стандартов ISO 2000. В данных работах совокупность выполняемых действий, связанных с ВЭД, систематизируют исходя из управленческих процессов, качества, которое необходимо обеспечить на стандартном уровне. В целом, в этих работах определена общая совокупность управленческих процессов, связанных с ВЭД, но они не привязаны к особенностям и специфике продукта, который является объектом ВЭД, не учитывает особенности предприятий в техническом, организационном или культурном плане. Поэтому часто этот список работ носит формальный характер и не отражает реальную совокупность выполняемых работ.

В работах, посвященных проектированию функциональной структуры управления в части ВЭД, список работ определяется с разной степенью детализации [6, 7]. Виды работ, их детальность во многом зависят от субъективного восприятия проектировщиком содержания и сложности решаемых управленческих задач. Достаточно часто в работах, посвященных организационному проектированию функциональной структуры, наблюдается две крайности. С одной стороны, функциональная структура проектируется как укрупненный комплекс отдельных видов работ по направлениям ВЭД. Например, работы, связанные с оформлением контрактов, таможенным обслуживанием, логистические действия. Другая крайность – чрезмерная детализация работ, попытка представить их в виде отдельных мелких бизнес-процессов. При этом, как правило, решить эту задачу в полной мере не представляется возможным, поэтому она чаще всего представлена фрагментарными решениями.